

Тијана Спасић

ПУТОВАЊЕ КРОЗ ТАМНЕ ПРЕДЕЛЕ ЕВРОПЕ

Мухарем Баздуљ, *Транзији, кометиа, помрачење*
Ренде, 2009

Трећи роман босанског писца Мухарема Баздуља доноси изузетне стране које показују да је углед овог младог али већ увелико афирмисаног аутора оправдан, али и делове у којима је текст претерано оптерећен цитатношћу и референцама из историје књижевности и популарне културе, што се сада већ може назвати Баздуљевим маниром.

Транзији, кометиа, помрачење потврђује аутора као веома талентованог приповедача, што се посебно односи на први део романа, насловљен *Транзији*, у коме се говори о путовању Руђера Бошковића кроз источну Европу. Из доба просветитељства радња се у другом делу (*Кометиа*) преноси у последње године двадесетог века у Молдавији, а у средишту приче је девојчица која после смрти обожаваног оца, географа и занесењака, потпада под утицај слаткоречивог странца и завршава у борделу неке од забити бивше Југославије. Трећи део, *Помрачење*, обједињује мотиве из *Транзији* и *Кометије* уводећи лик Писца, који је и алтер его самог Баздуља. Тражећи „своју причу”, Писац постепено дефинише јунаке и симболички оквир који их повезује, чиме прва два поглавља добијају статус својеврсног романа у роману, а постмодерни, метафикционални додатак читаво дело измешта из оквира традиционално схваћеног „причања приче”, које је овде било само увод за прелазак на праву тему романа: однос писца и дела и сам процес стварања.

Као што и наслов сугерише, важну улогу у књизи има симболика небеских тела, виђена пре свега кроз различите начине на које људи тумаче кретања на небу. У том смислу је знаковит мото романа, који

Баздуљ преузима од Шопенхауера, а у коме познати филозоф човекову потребу да све што види повезује са собом и властитим искуством назива „јадном субјективношћу”: „За ту јадну субјективност људску, усљед које они све доводе у везу са собом и од сваке мисли одмах у правој линији враћају се на себе, имамо необично јак доказ у астрологији, која доводи у везу ток небеских тела са људским биједним ја, и везује комете на небу с људским задјевицама и нитковлуцима на земљи.” Сходно томе, Баздуљ сваког јунака ставља под доминантан утицај једне небеске појаве: Руђер Бошковић неколико пута безуспешно покушава да присуствује транзиту Венере преко Сунца, молдавска девојчица Марија Александра родила се на дан Халејеве комете, а Писцу је помрачење Сунца значајно због сећања на оца. Током романа ове везе се умножавају: Бошковић је и аутор поеме о помрачењима, он је „пјесник помрачења”, како га назива Писац, док се трагична смрт јунакиње друге приче дешава на дан транзита Венере преко Сунца, чиме аутор указује на вишезначност сваког појединачног симбола, односно на међусобну повезаност наизглед раздвојених судбина становника Балкана. Усложњавањем симболике транзит постаје и синоним за трафикинг, трговину женама која се најчешће одвија управо са Истока на Запад, а помрачење знак за тамну страну „Старе Европе”, њене ободне који су овде представљени пре свега кроз Молдавију и земље бивше Југославије. Одлука да се у приповедању „не спушта до потпуног мрака” чини да се у описима проституције и трговине људима задржи и једна црта нереалности, иако не у толикој мери као у Баретићевом последњем роману *Хошел Гранд*, који је такође код нас објавила издавачка кућа *Ренде*.

Разматрање карактерологије Балканаца, „од Београда до Измира, од Травника до Солуна”, чини још један знајачан тематски круг Баздуљевог романа, а у његовом средишту се налази дубровачки астроном из осамнаестог века, Руђер Бошковић, „словенска необуздана варијанта енциклопедисте, мистик, математичар и физичар, пјесник и дипломата”, како га описује Ребека Вест, један од оних знаменитих људи око чијег порекла се и даље отимају Срби и Хрвати, мали народи који не могу да се помире с тим да им је историја непоправљиво испреплетена. Бошковићева размишљања о томе да метафизички и стварни мрак „Дивљег Истока” нису толико последица сиромаштва колико незнања, незаинтересованости и самодовољности људи које је сретао на путу кроз Турску, Бугарску и Молдавију, настављају да као лајтмотиви одзвањају и у наставку романа. Тако у другом делу сазнајемо о изненађујућој незаинтересованости молдавских средњошколаца да упознају италијанске градове и западну културу, а у трећем како је Писца боравак у Америци довео до спознаје „посвемашње неутеме-

љености неизљечиве мегаломаније која је владала и влада Босном”. „’Ако се Сунце помрачи над Босном и околином’, иронично је размишљао Писац, ’они *шамо* мисле да се над цијелим свијетом помрачило”’, стоји на једном месту у роману. Непрестану окруженост друштвом које је примитивно а арогантно аутор наводи као основни разлог због ког су сензибилнији становници Балкана вековима тежили ка светлима Запада. Да их тамо чека само разочарање, читаоцу је јасно од самог почетка, иако би се могло рећи да таквим разрешењем роман упада у неку врсту клишеа.

Књижевне утицаје на које се наслања Баздуљ не само да не крије, већ их потпуно огољава, најпре постављајући по један мото из Андрића на почетак сваког поглавља, и коначно наводећи Пола Остера као омиљену Пишчеву лектуру, у којој он, између осталог, проналази и тему своје књиге. Троделна композиција, испреплетаност мотива и сама тема писања, роман *Транзији, комети, помрачење* доводе у везу са Остеровом *Њујоршком трилогијом*, док се начин приповедања, посебно у првом одељку, као и тема Оријента, препознају као јасни андрићевски елементи, што се показује као доста необична комбинација, и не сасвим хармонизована. Поред та два основна узора, одељак *Транзији* садржи и елементе лирског путописа у стилу Милоша Црњанског; приповедачки дар старинског типа и извесна нежност у приповедању могу се довести у везу са Баздуљевим нешто старијим земљаком и вероватно најпопуларнијим писцем на простору бивше Југославије, Миљенком Јерговићем, а удвајање прича, приликом ког се пишчев алтер его јавља и као аутор романа у роману, призива у сећање и *Пројекти Лазарус* Александра Хемона. Поређење са Јерговићем и Хемоном још увек може да иде само на штету Мухарема Баздуља, коме, посебно на ширем простору какав нуди роман, недостаје суверено владање темом и структуром које одликује два поменута писца.

Док први део романа *Транзији, комети, помрачење* пружа увид у несумњиво ауторово приповедачко умеће, већ у другом делу, нажалост, испливавају два константна проблема Баздуљевог стила: балансирање на ивици сентименталности и неумерена жеђ за цитатима и интертекстуалношћу, која боји велики део његових књижевних и публицистичких радова заморном претенциозношћу. Свој књижевни поступак аутор оправдава следећим цитатом из Томаса Мана: „Способност и спремност да све прочитано везујем са сопственим заносом изгледа готово смијешна, гледа ли човјек на себе са стране, а, међутим, као захваљујући неком сводништву, све што је бар мало сродно и има неких асоцијација, просто надире на мене са свих страна”, заборављајући при том да се цитирани одломак налази у *Насијанку Доктора Фаустуса*, а не у неком Мановом књижевном делу. Баздуљева одлука

да одбаца поетски реализам, којим заиста добро влада, зарад неверљиве, а узгред и толико пута виђене, постмодерне метафикције, у великој мери одређује и суд о овој књизи, у коме је садржано и дивљење према једноставној лепоти приповедања у делу романа који говори о Руђеру Бошковићу, али и утисак да читаво дело није остало на тој висини.